

Leven die mij ziet

Overweging gehouden op 12 oktober 2014 in de Maria Koningin Kerk Baarn
tijdens de oecumenische vriendschapviering
ds Marleen Kool-Mout

Delf mijn gezicht op, maak mij mooi. Dat ik leven mag, bloot en onomwonden, aan niets en niemand meer ten prooi. Een lied van verlangen is het wat wij zojuist zongen. Met Sarai, Abram en Hagar op ons netvlies zingen wij het mee. Want het is ook ons lied, ons verlangen. Bevrijd van angst te mogen leven.

Dat is toch ook wat ons hier samenbrengt? Hier, in deze oefenplaats, waar we onszelf en elkaar trainen, in kijken, in zien zoals de Eeuwige naar ons kijkt: Jij mens, je bent zoals je bent, kostbaar in mijn ogen.. 'Jij bent mijn ...' Het zit in ons, dat verlangen om bloot en onomwonden, zonder masker te mogen zijn. Maar ieder weet het hoe snel we onszelf verliezen in de vergelijking met anderen.

Net als Bram en Saar, net als Hagar, hebben wij gezichten meer dan twee.

Dan leven wij met vertrouwen, dan verliezen we ons aan angst en zorgen om wat komen kan.

Dan hebben we oog voor wat ons gegeven is, maar er hoeft maar iets te gebeuren of we zien alleen nog wat ons ontbreekt. Ergens willen we wel geloven dat onze waarde niet afhangt van wat we kunnen en teweegbrengen maar als ons iets niet lukt, proberen we toch met man en macht dat 'gat' in ons levensontwerp op te vullen, op te lossen, en als het dan niet anders kan, moet het maar ten koste van een ander...

Zo leven wij tussen die twee polen, die van verlangen dat je meetelt, gekend wordt en gezien, en de angst dat je overschiet... Delf mijn gezicht op maak mij mooi....

Sara tot nu toe onvruchtbaar, neemt het heft het in eigen handen.

Het wachten op Gods belofte duurde te lang. Het 'gat' in haar levenontwerp; haar verlangen en in die dagen ook haar 'plicht' moeder te worden, vulde ze op door Hagar in te zetten als draagmoeder... Het was in haar dagen, haar goed recht dat zo te doen. Haar slaag was immers haar eigendom. Wat Hagar hiervan vond dat vertelt het verhaal niet.

Wel horen we hoe Hagar, eenmaal zwanger op Sarah begint neer te kijken. Even voelt Sarai, hoe het is om geminacht te worden. En dat wordt hoe langer hoe onverdraaglijker, 'Abram, zegt ze, die ogen van die vrouw!

Ogen ze worden wel de spiegels van onze ziel genoemd. Ze laten zien wat er leeft bij ons van binnen.... Als klein kind vertrouw je op het gezicht van je moeder, je vader. En later zijn het de aangezichten van anderen die ons roepen en nodigen tot antwoord. Niets hoort méér bij ons dan ons gelaat, dáár tekent zich af wat leeft in de diepte. Juist daarom kan een neerbuigende blik je zo raken. Het gevoel dat er op je neergekeken wordt, dat je er niet meer toe doet, het kwetst en haalt het slechtste in een mens naar boven.

Ze moet hier weg!' zegt Sara dan ook. Maar Abram schuift de verantwoordelijkheid weer terug. 'Zij is toch jouw slavin. Doe wat goed is in jouw ogen.' □ Sarai vertaalt dat door op haar beurt haar ogen vol vernedering tot Hagar te richten. En hoe zwaar dat geweest moet zijn, kunnen we horen in het hebreeuwse woord dat hier gebruikt wordt Sarai 'boog Hagar neer' anah, staat er in het hebreuws. Later duikt dit woord in exodus weer op, als het gaat om de onderdrukking van Israel onder Egypte. Nu zijn de rollen dus omgedraaid.

Hagar houdt het niet langer vol en gaat op de vlucht. De eerste vrouw is ze, die zichzelf uit onderdrukkende machtsstructuren bevrijdt. Ze wil terug naar huis. Naar Egypte. Ze neemt risico... maar kan niet anders. Ze komt een eind. Ze is op weg naar Sur, een plaats die niet ver is van de Egyptische grens als ze bij een waterput door een engel van God wordt aangesproken.

'Hagar, slavin van Sarai, vanwaar ben je gekomen? □ En waar ga je heen? Een gebruikelijke groet in die tijd. Maar tegelijk zijn die twee eenvoudige vragen ook de grote vragen van ieders leven. Vanwaar? Waarheen? Van Sara mijn meesteres. Hagar zegt wel vanwaar ze komt. Maar waarheen, dat weet ze niet. Dat weten wanhopige mensen nooit.

Wie midden in een crisis zit, kan zich daar wel iets bij voorstellen...je huwelijk loopt stuk, je bent je werk kwijt...je hebt angsten die maar niet weg gaan...of het gevoel dat je leven stil staat, dat je niet tot je bestemming komt...wie midden in een crisis zit, die weet vaak niet waar het heen moet... 'Waar ga je heen?' In die vraag klinkt door dat het wel ergens naar toe moet. Je bent niet bestemd om in de woestijn te blijven. Waar ga je heen? De engel vraagt naar haar levensverhaal...en waar dat gebeurt, waar er iemand is die vraagt naar jou levensverhaal, kan het gebeuren dat je angst kleiner wordt en je vertrouwen groeien gaat.

"Keer om", horen wij de engel van de Heer zeggen. En dat verbaast, zo op het eerste gehoor. In plaats van dat hij zegt, kom ik help je bij je vlucht, ik breng je veilig over de grens, stuurt hij haar terug naar haar meesteres. Alsof hij zegt: Vluchten heeft hier geen zin. Er zijn situaties waar je het mee uit moet zien te houden, er doorheen moet zien te komen. Hagar is hoe dan ook Sarah's slavin en moet zich voegen in de bestaande orde. Zij moet zich omkeren, maar niet alleen zij. Ook Abraham en Sara zullen zich moeten bekeren. Want deze Hagar zegt God, is 'mijn'. Als je aan haar komt, komt je aan mij. En als je aan haar kind komt, kom je ook aan mij. Verdraag elkaar...

Dan krijgt Hagar een bijzondere belofte mee, een zegen, die veel weg heeft van die over Abram: 'Ik zal je heel veel nakomelingen geven, zoveel, dat ze niet te tellen zullen zijn. En je zult een zoon ter wereld brengen, die je Ismaël moet noemen: 'God hoort' betekent zijn naam.' Dan gebeurt er iets bijzonders, Hagar geeft daar bij de bron in de woestijn de 'onuitsprekelijke' een Naam. Juist zij, een vrouw, een niet joodse, vreemdeling, (dat betekent haar naam) geeft de Eeuwige een naam...In heel de bijbel komt dat verder niet voor. Het geeft wel aan hoe betekenisvol haar ervaring was... U bent El Roi, zegt ze, U... de God die mij ziet. Dit is de plaats van het zien. Hier bij deze bron in de woestijn ontdekt zij wat het betekent om te zijn. Ontmaskert is ze, gevonden, en ja ze zal zichzelf opnieuw verstaan en leven vanuit de bron van de Levende die haar ziet.

In Exodus horen we hoe God ellende ziet van Israel, aangedaan door Egypte, hier in het verhaal van Hagar horen we hoe God verdrukking ziet van deze Egyptische slaaf. Voor God maakt het geen verschil. In het bijbelse lied-verhaal wordt niemand boven een ander verheven, geen volk, geen geslacht. In de bijbel wordt ieders bestaan bezongen als een mogelijkheid tot ommekeer, als een opdracht tot leven.

Binnen de bestaande orde en chaos, binnen de geschiedenis van elkaar niet verdragen, is er het getuigenis te horen in lied en verhaal, dat het leven bezingt als een mogelijkheid tot liefde, tot ontferming of je nu vreemdeling bent of bekend, nakomeling van Sara of Hagar, jood, christen of moslim, katholiek of protestants.

Het leven van een mens is geen pas op de plaats, geen kringloop, geen vrije vogelvlucht, maar een weg op aarde, begaanbaar, al is het soms zoeken hoe, naar 'vrede en verzoening', vrijheid van angst.

Zo verschijnt de Eeuwige hier bij de bron in de woestijn, als God waarborger van Leven voor alle kinderen van Abraham, Sarah en Hagar.

We weten het hoe kwetsbaar dat waarborgen is hoe onbegaanbaar die weg tot op de dag van vandaag dikwijls is. En toch...zegt de Schrift:

temidden van al het geweld en doodsdreigingen wordt er elke dag een kind geboren, dat ons net als Hagar, aanspoort ons op het leven te richten in plaats van op de dood.

Het wonder van de nataliteit, van de geboorte, herinnert ons eraan dat mensen ook al zijn ze sterfelijk, niet geboren worden om te sterven maar om een nieuw begin te maken. Elk mens bezit dat vermogen: om een nieuw begin te maken. Elke geboorte is de mogelijkheid van een nieuw begin. 'Jij bent kostbaar in mijn ogen' zegt de Levende die ons ziet.

Dat is waarheen wij onderweg mogen zijn...Dat wij zo de bekende, de vreemde, de ander, elkaar, behoeden en doen leven.

Amen.